

О. Б. Шевчук, Інститут інформаційного суспільства (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ ЗА КОРДОНОМ

Шевчук О.Б.

Особливості підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю за кордоном

У статті розглядаються актуальні питання розвитку економічної вищої освіти. Проаналізовано сучасний стан економічної освіти, вивчено досвід організації вищої економічної освіти у США, розвинутих країнах Європи, Японії.

На основі аналізу існуючих основних моделей підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю (американська, японська, європейська) визначено особливості професійної підготовки майбутніх фахівців. Показано переваги і недоліки відповідних моделей організації професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю.

На основі досвіду розвинутих країн з організації підготовки майбутніх економістів показано, що пряме перенесення будь-якої моделі в українські умови неможливе. Необхідно створювати українську модель професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку з урахуванням національних, економічних умов функціонування країни та досвіду розвинутих країн у ставленні економічної вищої освіти.

Ключові слова: економіст, професійна підготовка, фахівці фінансово-економічного профілю.

Шевчук О.Б.

Особенности подготовки будущих специалистов финансово-экономического профиля за рубежом

В статье рассматриваются актуальные вопросы развития экономического высшего образования. Проанализировано современное состояние экономического образования, изучен опыт организации высшего экономического образования в США, развитых странах Европы, Японии.

На основе анализа существующих основных моделей подготовки будущих специалистов финансово-экономического профиля (американская, японская, европейская) определены особенности профессиональной подготовки будущих специалистов. Показаны преимущества и недостатки соответствующих моделей организации профессиональной подготовки будущих специалистов финансово-экономического профиля.

На основе опыта развитых стран в организации подготовки будущих экономистов показано, что прямой перенос любой модели в украинские условия невозможен. Необходимо создавать украинскую модель профессиональной подготовки будущих специалистов финансово-экономического направления с учетом национальных, экономических условий функционирования страны и опыта развитых стран в развитии экономического высшего образования.

Ключевые слова: экономист, профессиональная подготовка, специалист финансово-экономического профиля.

В умовах ринкової економіки особливого значення набуває вища економічна освіта, оскільки реформування економіки, утвердження ринкових принципів господарювання поставило перед системою вищої економічної освіти завдання щодо підготовки фахівців нової формації в галузі економіки.

На жаль, спадщини пострадянської економіки, не дозволяють сьогодні говорити про ефективний моніторинг та прогнозування ринку праці. Статистичні дані також не надають можливості роботодавцям щодо чіткого формування своєї кадрової політики, з прицілом на довгострокову перспективу.

Також однією з найголовніших проблем українського ринку праці – є дисбаланс у професійній підготовці майбутніх фахівців. З одного боку, роботодавець сьогодні де-факто віддалений від процесу формування та контролю такого суспільного інституту як «державне замовлення». У силу цього, ринок недоотримує певних необхідних йому кваліфікованих фахівців. З іншого, значна частина випускників не працюють за своєю спеціальністю.

Отже, у сучасних умовах реформування вищої освіти України при розв'язанні проблеми підготовки конкурентоспроможних майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку особливо актуальним є вивчення досвіду країн з розвиненою ринковою економікою, які пройшли значний шлях розвитку.

Аналіз сучасної наукової літератури свідчить про зростання інтересу науковців до особливостей системи вищої освіти за кордоном, зокрема теоретичних підходів і практичних засобів професійної підготовки майбутніх фахівців, а саме: різні аспекти вищої освіти у США (С. Бурдіна,

Н. Войнаровська, О. Вощевська, Я. Гулецька, В. Дикань, Т. Кошманова, І. Пентина, К. Рибчук, С. Романова, В. Тимченко, Н. Чорна); напрями та засоби підготовки управлінців-професіоналів в Україні та закордоном (Г. Войтелева); особливості підготовки менеджерів у вищих навчальних закладах Німеччини, США, Великої Британії (О. Ельбрехт, Ю. Владимиров); розвиток, становлення та особливості професійної підготовки майбутніх менеджерів у вищих навчальних закладах Польщі (Л. Володарська-Зола); методи навчання управлінських кадрів у США (С. Дударев); сучасний стан та тенденції розвитку зарубіжної школи (О. Джуринський); становлення та розвиток економічної та бізнес-освіти США (В. Ільїна); американська модель менеджменту (А Власов, Ф. Шамхалов); досвід організації підприємницької освіти в економічно розвинених країнах світу (О. Романовський).

Метою роботи є пошук, узагальнення та обґрунтування нових підходів до організації професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю для вирішення проблеми підвищення якості їх професійної підготовки з урахуванням досвіду розвитку вищої економічної освіти в розвинених країнах світу.

Аналіз поступу системи економічної освіти цих розвинених країн світу дозволить визначити відповідні рекомендації щодо підвищення якості вищої економічної освіти в Україні. Оскільки вишу цих країн мають розвинену систему вищої економічної освіти й відповідні педагогічні досягнення у даному напрямку. В зарубіжних країнах для підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю функціонують три основні моделі її організації: американська, японська, європейська. Спираючись на історико-ретроспективний аналіз українських учених щодо розвитку вищої економічної освіти США, підкреслимо, що вдосконалення системи освіти завжди відносилось до одних з ключових напрямів державної суспільної політики і вважалось цінною інвестицією в людський капітал та майбутнє країни [1 – 2]. Внаслідок цього відбулися кардинальні зміни у ставленні американської громадськості до значення рівня економічного розвитку країни, зокрема

необхідності економічної підготовки на рівні з обов'язковими суспільними дисциплінами.

Досліджуючи професійну підготовку бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США Н. Войнаровська [1] зазначає, що успішне досягнення цілей підготовки забезпечується ефективною організацією змісту навчання. Так, характерною ознакою сучасних програм підготовки бакалаврів з економіки є високий рівень їхньої спеціалізації та професійності, що відповідають основним компонентам програми:

- основні вимоги включають: вступний курс та допоміжний курси з мікроекономіки та макроекономіки, кількісні методи;

- розширені вимоги включають вибіркові курси (контекстуальний курс, міжнародний курс та курс, який пов'язаний з економікою державного сектору) з метою формування у майбутніх економістів професійних вмінь розв'язувати нестандартні навчальні ситуації;

- поглиблений вимір спрямований на детальніше вивчення вибірових курсів;

- вирішальний досвід включає творчі науково-дослідницькі письмові роботи для досягнення головної мети – навчити студента мислити як економіст завдяки розвитку навичок дедуктивного міркування, технік прийняття рішень, розуміння комплексу економічних відносин, комунікативних умінь, творчості, накопичення та використання знань, які виходять за межі змісту основних дисциплін.

Таким чином, зміст професійної підготовки бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США є ліберальним завдяки можливості розподілу обраних майбутніми фахівцями курсів відповідно до їхніх подальших освітніх планів; крім спеціалізованих економічних курсів, які є серед обов'язкових та вибірових курсів, присутні гуманітарні дисципліни (філософія, історія, література, політологія та математичні дисципліни).

З іншого боку, підготовка бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США є початковою та обов'язковою ланкою вищої освіти, є

підгрунтям для подальшого поглибленого вивчення даної галузі і необхідною умовою для одержання ступеня магістра і доктора філософії.

До основних особливостей магістерської програми вищих навчальних закладах США слід віднести [3, с. 19 – 20]:

- мають право вступу випускники бакалаврата; практики, які працюють у відповідній сфері; бакалаври, які спеціалізувалися в інших галузях, однак виконали необхідні мінімальні вимоги з економічних дисциплін;

- для вступу до магістратури потрібно скласти спеціальний тест Graduate Record Examination (GRE). Школи бізнесу за звичай обмежуються стадією магістратури й випускники одержують ступінь MBA (Master of Business Administration);

- магістратура (2 роки) забезпечує вивчення прикладних спеціалізованих курсів (особлива увага приділяється предметам (економетрика, статистика тощо), які необхідні для поглиблених прикладних досліджень);

- список спеціалізованих курсів може включати: поглиблена економічна теорія, альтернативні підходи до економічної теорії, економічний розвиток, фінанси, організація галузевих ринків, міжнародна економіка, економіка праці, монетарна економіка, політична економіка, економіка державного сектора, економіка міста [4, с. 50].

Серед основних педагогічних підходів підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у вищих навчальних закладах США виокремлюють: *Chalk and Talk* (традиційний педагогічний підхід до викладання економіки, викладання здійснюються у формі лекцій); *Proficiency Approach* (підхід професійності, який передбачає надання майбутнім фахівцям з економіки можливості реалізації набутих професійних вмінь); *Peakonomics* (проблемний підхід, який передбачає використання проблемних ситуацій в процесі викладання базових економічних концепцій з метою досягнення піку економічної грамотності майбутніми фахівцями); *Writing intensive* (письмовий педагогічний підхід, який забезпечує інтегрування письмових робіт з метою залучення майбутніх фахівців з економіки до більш детального й глибокого

вивчення матеріалу); *ARCS* (мотиваційний педагогічний підхід, який забезпечує оптимізацію елементів мотивації для поліпшення впливу викладання) [1, с. 11 – 12].

Система вищої економічної освіти Великобританії найбільшою мірою наближена до американської моделі, як сполучення сучасних американських нововведень і британських освітніх традицій. Серед основних особливостей підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю виокремлюють:

- у структурі системи управління вищою освітою відсутні органи з акредитування вишу, кожний заклад має право визначити зміст навчання і формально фіксувати результати його засвоєння документами і присвоєнням ступенів;

- відзначається посилення ролі головного проміжного органу управління – Ради з університетських фондів, якій надається право розподіляти фінансування [2, с. 18 – 19];

- затверджений державний перелік обов'язкових дисциплін і компонентів для вищих навчальних закладів відсутній;

- наявність різниці між університетами країни: сучасні – зв'язані з промисловими і торговими підприємствами, прагнуть скласти власні навчальні програми, виходячи з запитів роботодавців, інші університети Великобританії надають перевагу класичним дисциплінам (філософія, літературознавство, історія, природничі науки).

Формування системи вищої професійної освіти в галузі економіки Франції в сучасному вигляді також здійснювалось на основі синтезу традиційної французької системи вищих комерційних шкіл з елементами американської моделі (як у більшості західноєвропейських країн). Однак, серед інших країн Європейського союзу Франція відрізняється, *по-перше* – різноманітністю типів вищих навчальних закладів, *по-друге* – уніфікованою, централізованою системою управління вищою освітою. У Франції освіта розглядається як головний фактор соціального й економічного прогресу,

відповідно в бюджеті країни їй належить провідне місце. До основних особливостей слід віднести: перевага державних навчальних закладів та безкоштовність навчання для всіх, збереження системи освіти з домінуючим державним контролем (визначення й впровадження в освітньої політики, розробки змісту освіти навчальних стандартів, організації вступних конкурсів, іспитів) [5].

Паралельно з університетами у Франції існують спеціалізовані освітні інститути – вищі школи, вступ до яких, на відміну від університетів, потребує здачі досить серйозних конкурсних іспитів. Високим престижем користуються вищі комерційні школи. Програми навчання в них еволюціонували, пройшовши шлях від освіти, яка мала за мету засвоєння чисто прагматичних «технічних» аспектів комерційної діяльності, до повноцінної освіти в галузі економіки на сучасній основі [6].

Також, особливість університетської освіти у Франції полягає у тому, що випускники одержують поглиблену підготовку за конкретними економічними спеціальностями [7, с. 92; 8, с. 22]. Відомі вищі навчальні заклади здійснюють підготовку фахівців у галузі бізнесу і менеджменту, їх провідна мета – підготовка економістів-керівників вищого рангу. Основний акцент в процесі навчання робиться на практичну спрямованість. В університетах Франції з урахуванням вимог ринку праці вводяться у навчальні плани майбутніх економістів дисциплін комп'ютерного циклу. Слід підкреслити, у такій системі підготовки економістів високий ступінь їх «готовності» до практичної діяльності. Однак, при зміні спеціалізації, характеру діяльності та обов'язків, випускники вищого навчального закладу «вузького» типу стикаються з недоліком загальних фундаментальних економічних знань, що істотно ускладнює процес їх перепідготовки чи перепідготовки керівництва.

Німецька система освіти представляє собою збалансоване розмежування управлінських повноважень між освітніми закладами, центром та суб'єктами федерації. Система вищої освіти Німеччини характеризується сполученням національних університетських традицій та інноваційних методів управління

освітою, фундаментальної теоретичної освіти і науково-дослідної діяльності, доступності і високої якості освіти [9, с. 115].

Процес підготовки економістів у Німеччині безпосередньо пов'язаний з практичною діяльністю, при цьому економічні дисципліни характеризуються достатнім рівнем фундаменталізації [7, с. 90]. Процес навчання у вищому навчальному закладі Німеччини організований таким чином, щоб студент якомога раніше почав працювати самостійно.

Відповідно, у професійній системі освіти Німеччини виокремлюють:

– університети прикладних наук – професійні вищі школи як наймолодший тип навчальних закладів, де заняття проводяться з великим практичним ухилом, зокрема, майбутніх фахівців з економіки. Зазначені вищі навчальні заклади відрізняються скороченим циклом навчання (містять трирічну теоретичну підготовку і рік практичної роботи), великим професійним досвідом викладачів, а також наявністю тісних контактів з промисловими фірмами, що залучає до них все більшу кількість абітурієнтів;

– вищі навчальні заклади традиційної німецької системи освіти, де навчальний процес триває довше, ніж в інших країнах (більше 6 років). Це зумовлено орієнтацією процесу підготовки на вивчення науки та систематичною виробничою.

Таким чином, система вищої економічної освіти Німеччини має чітку упорядковану структуру; вибір вищого навчального закладу залежить від здібностей, схильностей та можливостей студента. Цілком погоджуємося з позицією дослідниці [3, с. 18], що німецька система підготовки майбутніх економістів створює найкращі умови для розкриття професійного потенціалу студента. Однак, існують складності визначення конкретного місця роботи майбутнього фахівця на початку його професійної підготовки, з розподілом майбутніх економістів у процесі підготовки у вищих навчальних закладах на дослідників і практичних працівників та з їх перепідготовкою під впливом відповідної ситуації на ринку праці.

У контексті нашого дослідження важливим є досвід Японії у розвитку економічної вищої освіти, де на початку американська модель розглядалася як основа в реформуванні вищих навчальних закладів. Однак, пізніше від цієї моделі відмовилися. Сучасна система освіти в Японії орієнтована на забезпечення всебічного розвитку особистості, зокрема підготовку людини з широким світоглядом – універсала. Вузька спеціалізація тут відсутня. Стратегією навчання і підготовки фахівців японської моделі передбачено формування вмінь, орієнтованих на готовність вирішувати завдання завтрашнього дня. Основним завданням університетів є формування особистості з високо етичними моральними якостями, суспільно значущими нормами поведінки і рівнем знань [10]. Японській моделі підготовки властива сукупність таких систем: найм на все життя, кадрова ротація, професійна підготовка, репутація, оплата праці. Взаємозв'язок і взаємозалежність цих систем створює мотивацію до високоефективної праці, максимальної реалізації професійних і ділових якостей.

Отже, у вищій освіті розвинених країн світу нині відбуваються радикальні зміни, метою яких є досягнення відповідності міжнародним стандартам шляхом зміни способу надання освіти, тривають пошуки моделей підготовки майбутніх фахівців, які відповідатимуть на виклики часу [11]. Таким чином, враховуючи досвід розвинутих країн з організації підготовки майбутніх економістів підкреслимо, що пряме перенесення будь-якої моделі в українські умови неможливе, бо модель формується і діє у відповідному контексті. Необхідно створювати власну українську модель підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного напрямку з урахуванням національних, економічних умов функціонування країни та досвіду розвинутих країн у ставленні економічної вищої освіти.

Висновки. На основі результатів аналізу професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю закордоном з'ясовано, що існують основні три моделі підготовки: американська, європейська, японська. До структури професійної підготовки майбутніх економістів обов'язково

входять соціогуманітарний та професійно-фаховий компоненти з метою набуття студентами практичних навичок професійної діяльності в умовах сучасного розвитку країни.

Відповідно до завдань статті виявлено, що на практиці європейські країни запроваджують змішані моделі професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю з урахуванням недоліків та традицій країни. Зміст професійної підготовки має варіативний характер відповідно до спеціалізації підготовки майбутнього фахівця та специфіки галузі його майбутньої діяльності.

Перспективами подальших досліджень є створення моделі підготовки фахівців фінансово-економічного напрямку на основі використання інформаційних експертних систем з метою посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки адаптованої до сучасних умов розвитку економічної галузі країни.

Література

1. **Войнаровська Н. В.** Підготовка бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Н.В. Войнаровська. – Вінниця, 2011. – 20 с.

2. **Ельбрехт О.М.** Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США : автореф. дис ... д-ра пед. наук / О.М. Ельбрехт. – К. : Б.в., 2010. – 42 с.

3. **Гейзерська Р.А.** Формування професійно значущих якостей майбутніх магістрів економічного профілю у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Гейзерська Раїса Анатоліївна. – Луганськ, 2008. – 254 с.

4. **Значення** самостійної роботи студентів у системі професійної освіти : матеріали міжвуз. наук.-метод. конф. ["Моніторинг якості процесів і результатів освітньої діяльності"], (Полтава, 27-28 берез. 2003 р.) / М-во освіти і

науки, Центр. спілка спож. тов. – Полтава: Полтав. ун-т спож. коопер., 2003. – 301 с.

5. **Enseignement** supérieuren France. Collection franco-russe dedocuments d'information. Ambassade de France à Moscou. – Paris, 2000. – P. 5-41.

6. **Евенко Л.И.** Модели бизнес-образования в западных странах [Электронный ресурс] – Режим доступа : – Режим доступа : Management.com.ua.

7. **Вульфсон Б.Л.** Высшее образование на Западе на пороге XXI века: успехи и нерешенные проблемы / Б.Л. Вульфсон // Педагогика. – 1999. – № 2. – С. 84–96.

8. **Ничкало Н.Г.** Професійна освіта в зарубіжних країнах / Н.Г. Ничкало, В. О. Кудін; – К.: Вища шк., 2002. – 322 с.

9. **Поясок Т.Б.** Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : дис. ... д. пед. наук : 13.00.04 / Поясок Тамара Борисівна. – К., 2009. – 559 с.

10. **Оснoвы** современного менеджмента : учеб.-метод. пособие : в 5 кн. Кн. 1 [Текст] – Ужгород : ПИК ПАТЕНТ, 1997. – 583 с.

11. **Дем'янчук О.** Політичні та інституційні аспекти впровадження закордонних моделей освіти в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://elib.ukma.edu.ua/Pratsi_vykklad/D/Demjanchuk_Politichni.pdf.

Shevchuk O. B.

Features of training future specialists of financial and economic profile abroad

The article deals with current issues of economic development of higher education. The current state of economic education, studied the experience of higher economic education organization in the United States, the developed countries of Europe and Japan.

Based on the analysis of existing basic models of training future specialists of financial and economic profile (American model, Japanese model, European model) identified the training of future specialists. The advantages and disadvantages of appropriate models for training future specialists financial and economic profile.

Based on the experience of developed countries in the training of future economists shows that the direct transfer of any model in Ukrainian conditions is impossible. Necessary to create Ukrainian model training future specialists of financial and economic areas in accordance with national, economic conditions of the

country and the experience of developed countries in economic development of higher education.

Keywords: economist, training, specialist financial and economic profile.

Відомості про автора:

Шевчук Олег Борисович – кандидат економічних наук, директор Інституту інформаційного суспільства. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілі на основі створення та використання інформаційних експертних систем.

Стаття надійшла до друку 01.02.2013

Прийнята до друку 26.04.2013